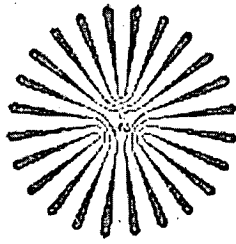


1390 / 12 / 18

الله أكبر
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين
ولا نبي بعدهم
والله أعلم

1391



دانشگاه پیام نور

مرکز مشهد

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته : زبان و ادبیات فارسی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

عنوان پایان نامه :

جلوه های طبیعت (طبیعت گرایی عرفانی) در دفتر دوم مثنوی

استاد راهنما :

دکتر حسن بساک

استاد مشاور :

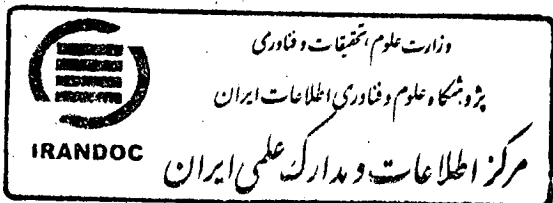
دکتر محمد جواد عرفانی

نگارنده :

۱۳۹۰ / ۱ / ۲۵

نرجس کوچکی مهابادی

مهر ۸۹



۱۵۵۱۰۵

تاریخ: ۱۳۸۹ / ۹ / ۲۱

شماره: ۰۸۱/۰۹۱۶/۰۰۰۰



دانشگاه ساه نور

خراسان رضوی

بسمه تعالی

تصویب نامه پایان نامه

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد خانم: نرجس کوچکی مهابادی

دانشجوی رشته: زبان و ادبیات فارسی به شماره دانشجویی: ۸۷۰۰۰۶۶۶۲

تحت عنوان: «طبیعت گرای عرفانی در دفتر دوم مثنوی»

با حضور هیأت داوران در روز یکشنبه مورخ ۱۳۸۹/۹/۲۱ ساعت ۱۰ در محل ساختمان شماره یک

دانشگاه پیام نور مرکز مشهد برگزار شد و هیأت داوران پس از بررسی، پایان نامه مذکور را

شایسته نمره به عدد آ به حروف با درجه تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه/موسسه	امضاء
۱	آقای دکتر حسن بساک	استاد راهنما	استادیار	پیام نور مرکز مشهد	
۲	آقای دکتر محمد جواد عرفانی بیضایی	استاد مشاور	استادیار	پیام نور مرکز مشهد	
۳	خانم دکتر نصرت ناصری مشهدی	استاد داور	استادیار	پیام نور مرکز فریمان	
۴	آقای دکتر سید مهدی علایی حسینی	نماینده گروه امور آموزشی	استادیار	پیام نور مرکز مشهد	

تاریخ: ۱۳۸۹ / ۱۰ / ۴

شماره: ۳۰۸۸۴ / ۱۰ / ۸۱



صورت جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد خانم: نرجس کوچکی مهابادی

دانشجوی رشته: زبان و ادبیات فارسی به شماره دانشجویی: ۸۷۰۰۰۶۶۶۲

تحت عنوان: «طبیعت گرای معنوی در دفتر دوم مثنوی»

با حضور هیأت داوران در روز یکشنبه مورخ ۱۳۸۹/۹/۲۱ ساعت ۱۰ در محل ساختمان شماره یک

دانشگاه پیام نور مرکز مشهد برگزار شد و هیأت داوران پس از بررسی، پایان نامه مذکور را

شایسته نمره به عدد ۲۰... به حروف بیست... با درجه... تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه/موسسه	امضاء
۱	آقای دکتر حسن بساک	استاد راهنما	استادیار	پیام نور مرکز مشهد	
۲	آقای دکتر محمد جواد عرفانی بیضایی	استاد مشاور	استادیار	پیام نور مرکز مشهد	
۳	خانم دکتر نصرت ناصری مشهدی	استاد داور	استادیار	پیام نور مرکز فریمان	
۴	آقای دکتر سید مهدی علایی حسینی	نماینده گروه امور آموزشی	استادیار	پیام نور مرکز مشهد	

اینجانب نرجس کوچکی مهابادی دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و مأخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام، بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود

دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو: نرجس کوچکی مهابادی

تاریخ و امضا ۱۳۸۷/۱۱/۳۰

اینجانب نرجس کوچکی مهابادی دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گواهی مینمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو: نرجس کوچکی مهابادی

تاریخ و امضا ۱۳۸۷/۱۱/۳۰

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

« اکنون اگر صد هزار بار آب دریا را طاس، طاس بپیماید، گوهر را نیابد، غواصی می باید تا به گوهر
راه برد و آنگاه هر غواصی نی؛ غواصی، نیک بختی، چالاکی؛ این علم ها و هنر ها همچون پیمودن
آب دریاست به طاس؛ طریق یافتن گوهر نوعی دیگر است.»

(فیه مافیه)

تقدیم به مادر بزرگ فقیدم که اولین قطرات شهد علاقه مندی به ادبیات را او با شعرها و قصه هایش
به مذاق قلب و روح چشانند و با تشکر از همسر صبور و همراهم و پدر و مادر عزیزم و همه
کسانی که مشوق من در تحصیل بوده اند.

تقدیر و تشکر:

خداوند مَنان را شاکرم که توفیق عطا کرد تا راهی به سوی ناگفته های مثنوی مولوی باز کنم که بدون الطاف بی کران آن مستعان کریم این امر سخت می نمود. همچنین بر خود فرض می دانم، از همه کسانی که مرا در انجام این تحقیق یاری نموده اند قدر دانی کنم به خصوص از:

استاد محترم راهنما، جناب آقای دکتر حسن بساک که با تأیید، راهنمایی و دل سوزی ایشان، این تحقیق در موعد مقرر به انجام رسید.

و همچنین استاد محترم مشاور، جناب آقای دکتر محمد جواد عرفانی بیضائی که با احاطه کامل بر مبحث صور خیال و دانش فراوان در مورد مثنوی، دلسوزانه مرا راهنمایی کردند؛ سوالات انبوه مرا پاسخ گفتند و مرا در مراجعات مکرر با خوش رویی پذیرفتند.

چکیده :

طبیعت و جلوه های آن سرچشمه بسیاری از نمادها و استعارات مثنوی است. مولانا از عناصر، پدیده ها و چشم انداز های طبیعی برای رسیدن به اصل وجود استفاده کرده است. بنا براین بررسی نوع و تعداد جلوه های طبیعی در مثنوی راهی برای شناخت نگاه ویژه مولوی نسبت به جهان و خالق آن است.

در این تحقیق سعی شد تا فرهنگی جامع و موضوعی از همه جلوه های طبیعی که در دفتر دوم مثنوی به کار رفته است، فراهم آید.

در مرحله نخست، ضمن تعیین دقیق آمار هر پدیده ی طبیعی، این عناصر به سه گروه اصلی آسمانی دریایی و زمینی طبقه بندی گردید. نگارنده در پایان پژوهش دریافت که مولوی در بین جلوه های طبیعی آسمانی، از دو واژه ی نور و خورشید، در میان پدیده های دریایی از دو واژه ی آب و دریا، و در بین عناصر زمینی از دو واژه ی خاک و آتش، بیشترین استفاده را کرده است.

در مرحله دوم این تحقیق، صور خیال مربوط به هر جلوه ی طبیعی مورد بررسی قرار گرفت و مواردی را که آن پدیده طبیعی به عنوان جزئی از تمثیل در دفتر دوم مثنوی به کار رفته است، مشخص شد و این نتایج حاصل آمد که: ۱- بیشترین کار برد هر جلوه ی طبیعی در دفتر دوم، به عنوان جزئی از تمثیل است که در اکثر تمثیلات، پدیده ی طبیعی به صورت نماد به کار رفته است. ۲- در بین صور خیال به کار رفته در دفتر دوم مثنوی، تشبیه بیشترین آمار را به خود اختصاص داده است.

پس از این بررسی ها مشخص شد که همه موارد جلوه های طبیعی به کار رفته در مثنوی تصویرهایی است که مولانا نه کمک آنها نمادها و استعاره های مثنوی را جان بخشیده است و محسوس نموده است. به عبارت دیگر وی این عناصر را به کار برده است تا مفاهیم بلند و عمیق عرفانی را برای مخاطب خود ملموس، زیبا، خیال انگیز و مصور سازد.

کلید واژه : مولوی - مثنوی معنوی - جلوه های طبیعت - طبیعت گرایی عرفانی - صور خیال - تمثیل

مقدمه	۱
بیان مسأله و سؤال های اصلی تحقیق	۲
پیشینه تحقیق	۲
ضرورت انجام تحقیق	۲
هدف ها	۳
روش انجام تحقیق	۳
مروری به فصول رساله	۳

بخش ۱:

کلیات و زندگی نامه مولوی

۱-۱: مروری بر زندگی نامه مولوی و آثار او	۵
۱-۲: طبیعت گرایی عرفانی در مثنوی معنوی	۱۰

بخش ۲:

بررسی بسامد و صور خیال در عناصر آسمانی

۱-۲. وابسته های بی جان آسمانی	۱۴
۱-۱-۲. آسمان	۱۴
۲-۱-۲. ابر	۱۶
۳-۱-۲. باد	۱۸

- ۲۰ ۴-۱-۲ برق
- ۲۱ ۵-۱-۲ خورشید
- ۲۴ ۶-۱-۲ روز
- ۲۷ ۷-۱-۲ سایه
- ۲۸ ۸-۱-۲ ستارگان
- ۲۹ ۱-۸-۱-۲ پروین
- ۲۹ ۲-۸-۱-۲ زحل
- ۳۰ ۳-۸-۱-۲ سماک
- ۳۰ ۴-۸-۱-۲ سها
- ۳۰ ۵-۸-۱-۲ عطارد
- ۳۱ ۶-۸-۱-۲ مشتری
- ۳۲ ۹-۱-۲ شب
- ۳۳ ۱۰-۱-۲ فصول
- ۳۵ ۱۱-۱-۲ قوس و قزح
- ۳۵ ۱۲-۱-۲ ماه
- ۳۸ ۱۳-۱-۲ نور
- ۴۱ ۱۴-۱-۲ هوا
- ۴۱ ۲-۲ عناصر جان دار آسمانی (پرندگان)

ب

- ۴۲ ۱-۲-۲ ابابیل
- ۴۲ ۲-۲-۲ باز
- ۴۳ ۳-۲-۲ بلبل
- ۴۴ ۴-۲-۲ پروانه
- ۴۵ ۵-۲-۲ پشه
- ۴۵ ۶-۲-۲ جغد
- ۴۶ ۷-۲-۲ خفاش
- ۴۷ ۸-۲-۲ زاغ
- ۴۸ ۹-۲-۲ زنبور
- ۴۹ ۱۰-۲-۲ طاووس
- ۵۱ ۱۱-۲-۲ طوطی
- ۵۱ ۱۲-۲-۲ غراب
- ۵۲ ۱۳-۲-۲ فاخته
- ۵۲ ۱۴-۲-۲ قمری
- ۵۳ ۱۵-۲-۲ کبک
- ۵۳ ۱۶-۲-۲ کبوتر
- ۵۳ ۱۷-۲-۲ کرکس
- ۵۴ ۱۸-۲-۲ گنجشک
- ۵۴ ۱۹-۲-۲ لک لک

- ۵۵..... ۲۰-۲-۲: مرغابی
- ۵۶..... ۲۱-۲-۲: مرغ
- ۵۷..... ۲۲-۲-۲: مگس
- ۵۸..... ۲۳-۲-۲: مد مد
- ۵۸..... ۲۴-۲-۲: هما

بخش ۳:

بررسی بسامد و صور خیال در عناصر دریایی

- ۸۰..... ۱-۳: عناصر بی جان دریایی
- ۸۰..... ۱-۱-۳: آب
- ۸۴..... ۲-۱-۳: باران
- ۸۵..... ۳-۱-۳: برف
- ۸۵..... ۴-۱-۳: جزر و مد
- ۸۵..... ۵-۱-۳: جو
- ۸۸..... ۶-۱-۳: چشمه
- ۹۰..... ۷-۱-۳: دریا
- ۹۲..... ۸-۱-۳: دُر
- ۹۵..... ۹-۱-۳: رود
- ۹۶..... ۱۰-۱-۳: ساحل

- ۹۶..... ۱۱-۱-۳ سیل
- ۹۷..... ۱۲-۱-۳ طوفان
- ۹۷..... ۱۳-۱-۳ قطره
- ۹۸..... ۱۴-۱-۳ کف
- ۹۹..... ۱۵-۱-۳ موج
- ۱۰۰..... ۲-۳ عناصر جان دار دریایی
- ۱۰۰..... ۱-۲-۳ صدف
- ۱۰۰..... ۲-۲-۳ ماهی
- ۱۰۲..... ۳-۲-۳ مرجان

بخش ۴:

بررسی بسامد و صور خیال در عناصر زمینی

- ۱۱۳..... ۱-۴ وابسته های بی جان زمینی
- ۱۱۳..... ۱-۱-۴ آتش
- ۱۱۶..... ۱-۱-۱-۴ دود
- ۱۱۷..... ۲-۱-۴ بیابان
- ۱۱۸..... ۳-۱-۴ خاک
- ۱۲۰..... ۱-۳-۱-۴ گرد و غبار
- ۱۲۱..... ۴-۱-۴ زمین

- ۱۲۳.....سنگ. ۵-۱-۴
- ۱۲۵.....سنگ های قیمتی. ۱-۵-۱-۴
- ۱۲۵.....العل. ۱-۱-۵-۱-۴
- ۱۲۵.....یشم. ۲-۱-۵-۱-۴
- ۱۲۶.....عقیق. ۳-۱-۵-۱-۴
- ۱۲۶.....فلزات. ۶-۱-۴
- ۱۲۶.....آهن. ۱-۶-۱-۴
- ۱۲۸.....زر. ۲-۶-۱-۴
- ۱۳۱.....مس. ۳-۶-۱-۴
- ۱۳۲.....نقره. ۴-۶-۱-۴
- ۱۳۳.....کوه. ۷-۶-۱-۴
- ۱۳۵.....معدن. ۸-۱-۴
- ۱۳۶.....گوهر. ۹-۱-۴
- ۱۳۷.....وابسته های جان دار زمینی. ۲-۴
- ۱۳۷.....حیوانات. ۱-۲-۴
- ۱۳۷.....آهو. ۱-۱-۲-۴
- ۱۳۸.....اسب. ۲-۱-۲-۴
- ۱۳۹.....بز. ۳-۱-۲-۴

- ۴-۱-۲-۴ پلنگ ۱۴۰
- ۴-۱-۲-۴ جُغل ۱۴۰
- ۴-۱-۲-۴ خر ۱۴۰
- ۴-۱-۲-۴ خر س ۱۴۳
- ۴-۱-۲-۴ خر گوش ۱۴۴
- ۴-۱-۲-۴ خوک ۱۴۴
- ۴-۱-۲-۴ رو باه ۱۴۵
- ۴-۱-۲-۴ سنگ ۱۴۶
- ۴-۱-۲-۴ سوسمار ۱۴۸
- ۴-۱-۲-۴ شیش ۱۴۸
- ۴-۱-۲-۴ شتر ۱۴۸
- ۴-۱-۲-۴ شغال ۱۵۹
- ۴-۱-۲-۴ شیر ۱۵۰
- ۴-۱-۲-۴ عنکبوت ۱۵۲
- ۴-۱-۲-۴ فیل ۱۵۲
- ۴-۱-۲-۴ کزدم ۱۵۳
- ۴-۱-۲-۴ کرم ۱۵۴
- ۴-۱-۲-۴ کفتار ۱۵۴

- ۱۵۵.....کک. ۲۲-۱-۲-۴
- ۱۵۵.....گاو. ۲۳-۱-۲-۴
- ۱۵۷.....گربه. ۲۴-۱-۲-۴
- ۱۵۷.....گرگ. ۲۵-۱-۲-۴
- ۱۵۸.....گوسفند. ۲۶-۱-۲-۴
- ۱۵۹.....گور. ۲۷-۱-۲-۴
- ۱۵۹.....مار. ۲۸-۱-۲-۴
- ۱۶۰.....مور. ۲۹-۱-۲-۴
- ۱۶۲.....موش. ۳۰-۱-۲-۴
- ۱۶۴.....گیاهان. ۲-۲-۴
- ۱۶۴.....باغ. ۱-۲-۲-۴
- ۱۶۶.....درخت. ۲-۲-۲-۴
- ۱۶۷.....انواع درخت. ۳-۲-۲-۴
- ۱۶۸.....اجزای درخت. ۴-۲-۲-۴
- ۱۶۸.....برگ. ۱-۴-۲-۲-۴
- ۱۶۹.....چوب. ۲-۴-۲-۲-۴
- ۱۶۹.....ریشه. ۳-۴-۲-۲-۴
- ۱۷۰.....شاخه. ۴-۴-۲-۲-۴

- ۱۷۰..... ۵-۴-۲-۲-۴ شکوفه
- ۱۷۱..... ۵-۲-۲-۴ میوه
- ۱۷۱..... ۱-۵-۲-۲-۴ انواع میوه
- ۱۷۲..... ۱-۱-۵-۲-۲-۴ آبی
- ۱۷۲..... ۲-۱-۵-۲-۲-۴ انگور
- ۱۷۳..... ۳-۱-۵-۲-۲-۴ جوز
- ۱۷۳..... ۴-۱-۵-۲-۲-۴ سیب
- ۱۷۳..... ۵-۱-۵-۲-۲-۴ فندق
- ۱۷۳..... ۶-۲-۲-۲-۴ گلزار
- ۱۷۴..... ۷-۲-۲-۲-۴ چمن
- ۱۷۵..... ۸-۲-۲-۲-۴ گل
- ۱۷۶..... ۹-۲-۲-۲-۴ انواع گل
- ۱۷۷..... ۱۰-۲-۲-۲-۴ خار
- ۱۷۹..... ۱۱-۲-۲-۲-۴ خاشاک
- ۱۸۰..... ۱۲-۲-۲-۲-۴ گیاه
- ۱۸۱..... ۱۳-۲-۲-۲-۴ انواع گیاه
- ۱۸۲..... ۱-۱۳-۲-۲-۲-۴ گندم
- ۱۸۳..... ۱۴-۲-۲-۲-۲-۴ اجزای گیاه

فهرست جداول و نمودارها

جداول صور خیال آسمانی

۱. جدول فراوانی صور خیال آسمان ۵۹
۲. جدول فراوانی صور خیال ابر ۶۰
۳. جدول فراوانی صور خیال باد ۶۰
۴. جدول فراوانی صور خیال برق ۶۰
۵. جدول فراوانی صور خیال خورشید ۶۱
۶. جدول فراوانی صور خیال روز ۶۲
۷. جدول فراوانی صور خیال صبح ۶۲
۸. جدول فراوانی صور خیال سایه ۶۳
۹. جدول فراوانی صور خیال ستارگان ۶۲
۱۰. جدول فراوانی صور خیال پروین ۶۲
۱۱. جدول فراوانی صور خیال زحل ۶۴
۱۲. جدول فراوانی صور خیال سماک ۶۴
۱۳. جدول فراوانی عناصر خیال سها ۶۴
۱۴. جدول فراوانی صور خیال عطارد ۶۵
۱۵. جدول فراوانی صور خیال مشتری ۶۵
۱۶. جدول فراوانی صور خیال شب ۶۶
۱۷. جدول فراوانی صور خیال بهار ۶۷
۱۸. جدول فراوانی صور خیال تابستان ۶۷
۱۹. جدول فراوانی صور خیال خزان ۶۷
۲۰. جدول فراوانی صور خیال زمستان ۶۸
۲۱. جدول صور خیال قوس و قزح ۶۸

۶۸	جدول صور خیال ماه
۶۹	جدول فراوانی صور خیال نور
۷۰	جدول فراوانی صور خیال هوا
۷۰	جدول فراوانی صور خیال ابابیل
۷۰	جدول فراوانی عناصر خیال بلبل
۷۱	جدول فراوانی صور خیال باز
۷۱	جدول فراوانی صور خیال پروانه
۷۲	جدول فراوانی صور خیال پشه
۷۲	جدول فراوانی صور خیال جغد
۷۳	جدول فراوانی صور خیال خفاش
۷۳	جدول فراوانی عناصر خیال زاغ
۷۳	جدول فراوانی صور خیال زنبور
۷۴	جدول فراوانی صور خیال طاووس
۷۴	جدول فراوانی صور خیال طوطی
۷۴	جدول فراوانی صور خیال غراب
۷۵	جدول فراوانی صور خیال فاخته
۷۵	جدول فراوانی صور خیال قمری
۷۵	جدول فراوانی صور خیال کبک
۷۵	جدول فراوانی صور خیال کبوتر
۷۶	جدول فراوانی صور خیال کرکس
۷۶	جدول فراوانی صور خیال گنجشک
۷۶	جدول فراوانی صور خیال لک لک
۷۷	جدول فراوانی صور خیال مرغابی
۷۷	جدول فراوانی صور خیال مرغ
۷۸	جدول فراوانی صور خیال مگس
۷۸	جدول فراوانی صور خیال هد هد

۷۸..... ۴۸. جدول فراوانی صورخیال هما

جداول بسامد و صور خیال در عناصر دریایی

۱۰۳..... ۴۹. جدول فراوانی صور خیال آب

۱۰۴..... ۵۰. جدول فراوانی صور خیال بازار

۱۰۴..... ۵۱. جدول فراوانی صور خیال برف

۱۰۴..... ۵۲. جدول فراوانی صور خیال جزرومد

۱۰۵..... ۵۳. جدول فراوانی صور خیال جو

۱۰۵..... ۵۴. جدول فراوانی صور خیال چشمه

۱۰۶..... ۵۵. جدول فراوانی صور خیال دریا

۱۰۷..... ۵۶. جدول فراوانی صور خیال دُرّ

۱۰۷..... ۵۷. جدول فراوانی صور خیال رود

۱۰۷..... ۵۸. جدول فراوانی صور خیال ساحل

۱۰۸..... ۵۹. جدول فراوانی صور خیال سیل

۱۰۸..... ۶۰. جدول فراوانی صور خیال طوفان

۱۰۸..... ۶۱. جدول فراوانی صور خیال قطره

۱۰۹..... ۶۲. جدول فراوانی عناصر خیال کف

۱۰۹..... ۶۳. جدول فراوانی صور خیال موج

۱۰۹..... ۶۴. جدول فراوانی صور خیال صدف

۱۱۰..... ۶۵. جدول فراوانی صور خیال ماهی

۱۱۰..... ۶۶. جدول فراوانی صور خیال مرجان

جداول بسامد و صور خیال در عناصر زمینی

۱۸۵..... ۶۷. جدول فراوانی صور خیال آتش